

تنوع بخشی صادرات

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی های اقتصادی

- تنوع صادرات به دلایل گوناگون، یکی از اهداف مهم و متداول در اقتصادهای نوظهور و در حال توسعه است.
- اقتصادهایی که سبد صادرات متنوعتری دارند؛ کشورهایی هستند که؛
 - ✓ با نوسانات تولید کمتری مواجه هستند.
 - ✓ رشد تولید بلندمدت بیشتری دارند.

- مطالعه صندوق بین‌المللی پول در رابطه با بررسی شاخص پیچیدگی محصولی ۲۰۱ کشور و منطقه حاکی از این است که حساسیت بالای این شاخص به کالاهای اساسی از منظر قابلیت‌های بهره‌وری در یک سیستم اقتصادی، دقت استفاده از این شاخص را در تفسیر و تحلیل تنوع صادراتی کشورها زیرسوال می‌برد و در نتیجه شاخص مناسبی برای تحلیل تنوع صادراتی اقتصادها نیست.
- شاخص پیچیدگی محصولی (PCI) بر حسب میزان نیاز به دانش فنی برای تولید یک محصول، تنوع و تخصص کالایی را سنجش و رتبه‌بندی می‌کند. محصولات با رقم PCI بالاتر شامل کالاهایی مانند برخی اقلام تخصصی الکترونیکی و شیمیایی هستند که تعداد کمی از کشورها قادر به ساخت آنها می‌باشند. محصولات با PCI کمتر که تقریباً اکثر کشورها قادر به تولید این گروه کالاها هستند شامل مواد خام و محصولات ساده کشاورزی هستند.

- محققان صندوق بین‌المللی پول روش جدیدی را برای تحلیل وضعیت تنوع و پیچیدگی صادراتی یک اقتصاد معرفی کرده‌اند و نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که چگونه سیاست‌های گسترده اقتصادی می‌توانند موجب تقویت تنوع بخشی شوند.
- مطالعات و بررسی‌های مزبور در رابطه با تجارت کالاهای اساسی نشان می‌دهد که سیاست‌های گسترده اقتصادی نظیر حکمرانی و آموزش بیش از سیاست‌های هدفمند صنعتی به تقویت تنوع بخشی صادرات کمک می‌کنند و این یافته ازین حیث که می‌تواند راهنمایی برای توسعه تجارت بین‌المللی اقتصادها باشد، مهم است.

- در سطح اقتصاد کلان، چهار عامل زیر بر تنوع و پیچیدگی صادرات اثرگذار هستند:

- حکمرانی

- آموزش

- زیرساخت

- سیاست تجاری / تجارت باز

- ارتباط روشنی میان صادرات کالاهای غیراساسی و متغیرهای سطح کلان شامل حکمرانی، آموزش، زیرساخت و تجارت باز، که می‌توانند صادرات و تنوع‌بخشی را پشتیبانی کنند، وجود دارد. ارتقاء این عوامل ضمن تنوع‌بخشی به اقتصاد و صادرات، موجب خلق شرایطی می‌شوند که تولید صادراتی پیچیده و یا ارزش افزوده بالاتر را ممکن می‌سازند.

- این طیف از سیاست‌ها، اصطلاحاً سیاست‌های افقی نامیده می‌شوند زیرا به جای هدف‌گیری بخش‌های خاص، در کل اقتصاد کلان کاربری دارند. همچنین در این رویکرد میزان مجاروت جغرافیایی یک اقتصاد به شرکای تجاری و نحوه تاثیر آن بر صادرات غیرکالای اساسی را مورد توجه قرار می‌دهد.

- تقویت سیاست‌های افقی حوزه‌هایی مانند نهادها، آموزش و ارتقاء سطح آمادگی فناوری را در بر می‌گیرد که به نوعی جزو وظایف بلندمدت دولت‌ها قرار دارند و از این منظر ممکن است در ابتدا زمان بر بنظر آیند.
- به موازات موارد فوق، می‌توان از اقداماتی در بازه زمانی کوتاه و یا میان مدت مانند کاهش موانع سیاست تجاری، تقویت زیرساخت و یا کاهش بار مقررات محدودکننده از جمله در بازار کار نیز استفاده کرد.
- ارتقاء سطح حکمرانی بر اصلاحاتی در حوزه بهبود کارآمدی حکمرانی و کنترل فساد تاکید دارد که اثربخش هستند. در این میان تمرکز بر تقویت بنادر و تامین الکتریسیته هم در بین موارد مرتبط با زیرساخت از اهمیت بالایی برخوردارند.
- یافته‌های این مطالعه به سیاست‌گذاران می‌آموزد که چگونه می‌توانند از تجارت چندعاملی، پشتیبانی بهتری انجام دهند، مصداق این مطلب تجارب مربوط به اقتصادهای نوظهور و در حال توسعه‌ای است که دارای اقتصادی با آسیب‌پذیری کمتر و در عین حال رشد بلندمدت سریع‌تری نیز هستند.

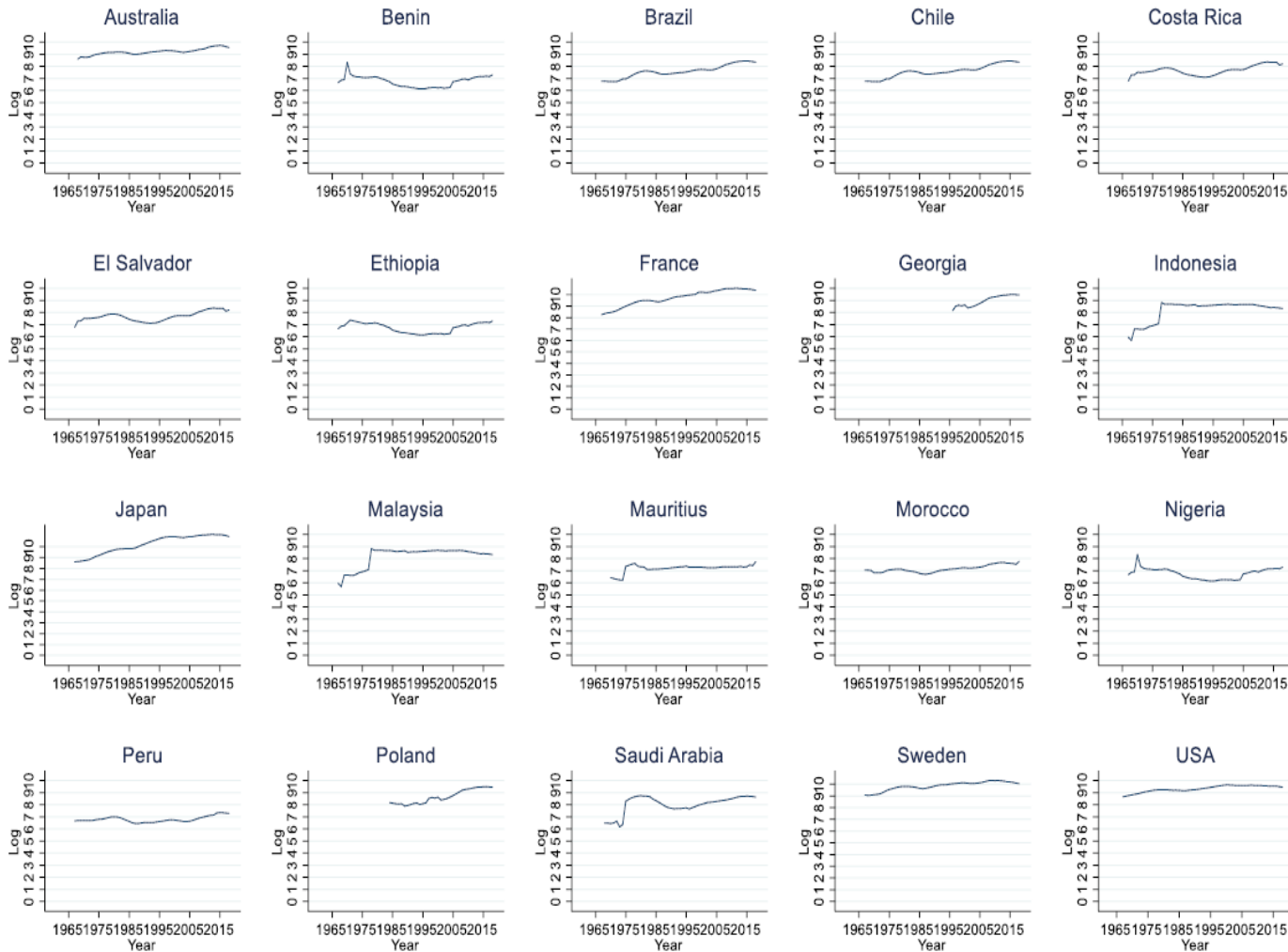

- دولتهایی که درصدد توسعه و تنوع بیشتر جریانات تجاری هستند می‌باید به صورت موثر فاصله جغرافیایی خود را با دیگر کشورها از طریق تقویت ارتباطات، نیز کاهش دهند. اقداماتی مانند کاهش زمان ترانزیت کالاها، کاهش محدودیت‌ها و موانع تجارت، تقویت تسهیل تجارت و گسترش فناوری از طریق اجرای برنامه‌های آموزشی و سرمایه‌گذاری در فناوری‌های ارتباطات مانند باند گسترده که موجب پشتیبانی از اقتصاد دیجیتال می‌شود.
- ممکن است تقویت سیاست‌های افقی چالش‌برانگیز باشد به ویژه برای کشورهایی که از سطح درآمدی کمی برخوردارند. با این حال برخی اقتصادها با وجود سطح درآمدی کمتر، سیاست‌های قوی در این زمینه تدوین و اجرا می‌کنند مانند سیاست‌های حکمرانی در رواندا، سیاست آموزشی در گرجستان و اوکراین، زیرساخت در مالزی و تعرفه‌های تجاری در کشورهای موریتانی و پرو.

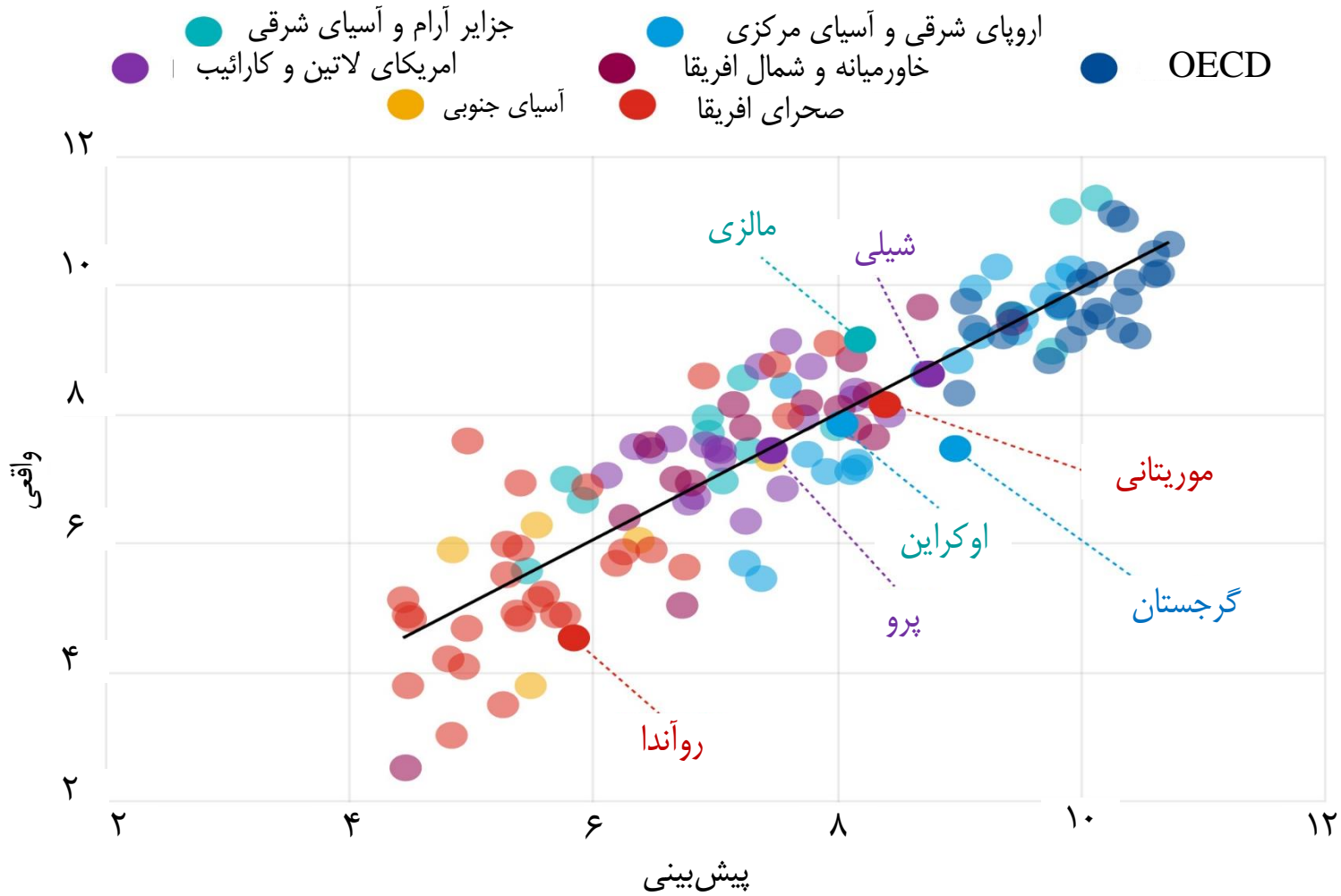

- با وجودی که ممکن است سیاست‌های صنعتی اثربخشی کمتر و در برخی مواقع حتی زیان‌بار باشند، نتایج این مطالعه، پتانسیل اثربخشی پشتیبانی‌های هدفمند شده برای بخش‌های مستقل را انکار نمی‌کند. کاهش ظرفیت مالی، رقابت برای پرداخت مالیات کمتر و کاهش چندجانبه‌گرایی از جمله نواقص و ایراداتی هستند که به رویکرد صرف پشتیبانی از طریق سیاست صنعتی در حوزه توسعه تجارت وارد است.
- با توجه به اینکه هیچ شواهد آماری بین‌المللی در مورد اثربخشی سیاست‌های صنعتی در حوزه تنوع‌بخشی صادرات وجود ندارد، در مقابل استراتژی‌های تنوع‌بخشی صادرات که بر اساس سیاست‌ها و ارتباطات گسترده‌تر بنا شده‌اند، کمتر بحث‌برانگیز بوده‌اند. ضمن اینکه پشتیبانی بیشتری از تنوع و پیچیدگی صادرات نیز به عمل می‌آورند.

رشد سرانه صادرات کالای غیراساسی/غیرمعدنی اقتصادهای منتخب طی ۱۹۶۵-۲۰۱۵

تصویر مقابل روند تغییرات سرانه صادرات کالای غیراساسی/غیرمعدنی اقتصادهای گوناگون طی بازه زمانی ۱۹۶۵ الی ۲۰۱۵ را نشان می‌دهد. کشورهایمانند کاستاریکا، السالوادور، لهستان، مالزی و اندونزی که به بازارهای بزرگ بین‌المللی دسترسی بهتری دارند، رشد سرانه صادرات آنها سریعتر است. همچنین کشورهایمانند کاستاریکا، شیلی، السالوادور و لهستان بعد از انجام اصلاحات در حوزه سیاست‌های گسترده اقتصادی که قبلاً به آنها اشاره شد، شتاب بالاتری را در سرانه صادرات تجربه کرده‌اند.

چنانچه تغییرات وضعیت سرانه صادرات غیرکالای اساسی اقتصادها را بر اساس میزان نزدیکی به بازارهای بین‌المللی و ۴ عامل سطح کلان اقتصادی در محور افقی، و سرانه واقعی صادرات محقق شده در بازه زمانی ۲۰۱۶ الی ۲۰۱۸ (دلار امریکا) را در محور عمودی و بر پایه ارقام لگاریتمی در یک نمودار نشان دهیم، مشاهده می‌شود که همبستگی بالایی (بیش از ۸۰ درصدی) بین تغییرات سطح صادرات با متغیرهای بررسی شده در مدل مطالعه صندوق بین‌المللی پول وجود دارد. به عبارتی دیگر، مدل بررسی و تحقیق کارشناسان صندوق بین‌المللی پول در این زمینه که عوامل ۴ گانه و پیوستن به بازارهای بین‌المللی را موجب بهبود صادرات قلمداد می‌کند، در همخوانی بالایی با شرایط واقعی اقتصادهایی مانند شیلی، مالزی و سایر اقتصادهای مورد بررسی است.

- کشور شیلی به عنوان بزرگترین تولیدکننده فلز مس در جهان، تامین کننده یک سوم از کل تقاضای جهان به این کالا است و صادرات این کالا حدود نیمی از صادرات شیلی را تشکیل می دهد. صرف نظر از تسلط معدنی، کشور شیلی از جریانات صادراتی متنوع و پیچیده تری نیز برخوردار بوده و صادرکننده کالاهایی مانند خودرو، محصولات دارویی و تجهیزات مخابراتی نیز است.
- نمونه موفق دیگر اقتصاد مالزی است که شباهت زیادی به اقتصاد شیلی دارد. کشور مالزی از سیستم آموزش و نهادهای قوی برخوردار است ولی در عین حال از نزدیکی این کشور به هاب های زنجیره تامین چین، ژاپن و کره جنوبی، منافع تجاری قابل توجهی کسب می کند.
- صادرکنندگان برجسته اروپایی و آسیایی، از هنگ کنگ و سنگاپور گرفته تا ایرلند و دانمارک، همه جزو اقتصادهای با تنوع و پیچیدگی بالای صادراتی به واسطه سیاست های افقی قوی تری هستند.